

SLUTRAPPORT FRÅN DELPROJEKT 3
i översyn av sedel- och myntserien
Dnr 2008-286-ADM

Valörer och fördelningen på sedlar och mynt

*– förslag till förnyelse av sedel-
och myntserien*

FEBRUARI 2010

Valörer och fördelningen på sedlar och mynt

– förslag till förnyelse av sedel- och myntserien

SLUTRAPPORT FRÅN DELPROJEKT 3
i översyn av sedel- och myntserien

FEBRUARI 2010

Innehåll

1. Sammanfattning	6
2. Bakgrund	7
2.1 Uppdraget	7
2.2 Status i projektet	7
2.3 Disposition	7
2.4 Slutsatser från delprojekt 1	8
2.5 Kriterier för analys	8
2.6 Internationella erfarenheter	9
2.7 Synpunkter från allmänheten och kontantmarknaden	9
3. Valörer	10
3.1 Utgångspunkter	10
3.2 Valören 2 kronor	10
3.3 Valören 200 kronor	12
3.4 Valören 1 000 kronor	15
4. Fördelning på sedlar och mynt	18
4.1 Utgångspunkter	18
4.2 20-kronorsmynt	18
4.3 Slutsatser	21
5. Utformning av sedlar och mynt	22
5.1 Säkerhetsaspekter	22
5.2 Praktiska aspekter	22
5.3 Anpassning av nytillkommande valörer	23
5.4 Kostnader för kontantmarknaden	23
5.5 Kostnader för Riksbanken	23
5.6 Tidsaspekter	24
5.8 Slutsatser	24
Bilaga 1: Översyn av sedel- och myntserien – projektbeskrivning	25
Bilaga 2: Effekter av valörförändringar	27
Bilaga 3: Riskanalys	28

Inledning

Föreliggande rapport är slutrapport från delprojekt 3 i Riksbankens översyn av sedel- och myntserien. Rapporten har utarbetats av den projektorganisation som Riksbankens direktion tillsatte 2008.

Projektet har inhämtat erfarenheter från Europeiska centralbanken (ECB) och från centralbankerna i Danmark, Norge och Schweiz. Riksbankens leverantörer av sedlar och mynt, Crane AB och Mint of Finland, har bistått med råd. Grontmij AB har ansvarat för bedömning av miljöaspekter. Projektet är skyldiga alla ett stort tack för deras medverkan.

Referensgruppen, som består av företrädare för handeln, bankerna och värdebolagen, har fortlöpande kommit med synpunkter och har på olika sätt bidragit till utredningens resultat. Dialogen med referensgruppen är värdefull för Riksbankens bedömningar och projektet vill rikta ett särskilt tack till dess deltagare.

Rapporter och annat underlag från projektet publiceras fortlöpande på Riksbankens webbplats www.riksbank.se under "Sedlar och mynt". Där kan också kommentarer och förslag lämnas. Det går också bra att skriva till Riksbanken under adress Sveriges riksbank, 103 37 Stockholm.

Stockholm i februari 2010

Christina Wejshammar
Ordförande i styrgruppen

1. Sammanfattning

Projektet föreslår att Riksbanken inleder arbete med att förnya den svenska sedel- och myntserien. Den nuvarande sedelserien utformades för 25 år sedan och en modernisering är nödvändig för att upprätthålla ett effektivt skydd mot förfalskningar. Myntserien behöver förändras i riktning mot lättare och mindre mynt som reducerar hanteringskostnader och miljöbelastning.

Projektet föreslår att myntserien kompletteras med ett nytt 2-kronorsmynt och sedelserien med en 200-kronorssedel samt att 20-kronorssedeln ersätts med ett 20-kronorsmynt. Riksdagen har tidigare, på förslag av Riksbanken, beslutat att 50-öresmyntet blir ogiltigt den 30 september 2010.

Motiven för att återuppta produktionen av en 2-krona och att införa en 200-kronorssedel är främst att dessa valörer kommer att ersätta en betydande mängd 1-kronor och 100-kronorssedlar. Det medför att antalet sedlar och mynt i cirkulation minskar.

Skälet till att 20-kronorssedeln behöver ersättas med ett mynt är kvalitetsproblem med sedeln. På grund av dess minskade värde hanteras den alltmer ovarsamt av allmänheten och får allt kortare livslängd. Trasiga och slitna sedlar medför praktiska problem i kontanthantering och försvårar äkthetskontroll.

Till följd av att nya mynt blir mindre och lättare kommer vikten av utelöpande mynt att minska avsevärt när en ny myntserie introduceras, även fast serien innehåller två nya valörer. Viktminskningen kommer att ha stor betydelse för att reducera miljöbelastning och hanteringskostnader och för att förbättra arbetsförhållandena för anställda i kontanthantering.

Projektet föreslår att 1 000-kronorssedeln behålls, trots att användningen minskar. Ett avskaffande leder till att 500-kronorssedelns dominans i sedelserien ökar, vilket är negativt från säkerhetssynpunkt. Projektet bedömer också att 1 000-kronorssedeln fortsatt fyller en funktion för kontantbetalningar och som alternativt betalningsmedel om de elektroniska betalningssystemen skulle drabbas av störningar. Antalet sedlar skulle därtill bli fler om 1 000-kronorssedeln togs bort.

Projektet anser att övriga valörer i den nuvarande sedel- och myntserien är naturliga valörer även i framtiden. Myntserien föreslås således bestå av valörerna 1, 2, 5, 10 och 20 kronor och sedelserien av valörerna 50, 100, 200, 500 och 1 000 kronor.

Föreslagna förändringar är en samlad lösning för att effektivisera den svenska sedel- och myntserien. Allmänhetens betalningar förenklas, kontantmarknadens hanteringskostnader minskar och miljöbelastningen från produktion och hantering av sedlar och mynt reduceras. Riksbanken kommer också att behöva köpa in färre sedlar och mynt än vad som annars skulle bli fallet.

2. Bakgrund

2.1 Uppdraget

Riksbankens direktion beslöt i mars 2008 att göra en översyn av sedel- och myntserien. Projektbeskrivningen framgår av bilaga 1.

Enligt en plan som direktionen fastställde i maj 2008 ska arbetet bedrivas i fem delprojekt:

1. Bakgrundsbeskrivning med fakta om sedlar och mynt.
2. Behovsprövning av 50-öresmyntet.
3. Analys av valörer och fördelningen på sedlar och mynt.
4. Detaljutformning och genomförande.
5. Uppföljning.

2.2 Status i projektet

Delprojekt 1 avslutades med en faktarapport i september 2008, "Kontant-användningen i Sverige". Rapporten ligger till grund för överväganden och slutsatser i de efterföljande delprojekten.

Delprojekt 2 avslutades med en rapport i november 2008. Där föreslås att 50-öresmyntet upphör att vara lagligt betalningsmedel den 30 september 2010. Riksdagen fattade i mars 2009 beslut i enlighet med förslaget.

I delprojekt 3, som redovisas här, lämnas förslag till valörer och hur dessa ska fördelas på sedlar och mynt. Förslag lämnas till arbetets fortsatta inriktning. Rapporten baseras på en preliminär rapport som lämnades våren 2009 och som därefter remissbehandlats och slutbearbetats.

2.3 Disposition

Rapporten inleds med en sammanfattning av slutsatserna från delprojekt 1 samt med en beskrivning av de kriterier som projektet använt i sin analys.

Därefter analyseras vilka valörer som ska finnas i den framtida sedel- och myntserien. Med utgångspunkt från slutsatserna i delprojekt 1 har projektet studerat behovet av valörerna 2 kronor, 200 kronor och 1 000 kronor. Övriga valörer i den nuvarande sedel- och myntserien bedöms vara naturliga valörer även i framtiden.

Därefter har projektet analyserat var gränssnittet bör gå mellan sedlar och mynt. Projektet har fokuserat på frågan om att ersätta 20-kronorssedeln med ett 20-kronorsmynt. Att ersätta sedlar med mynt har inte ansetts vara aktuellt för någon annan valör.

Förslag lämnas därefter om utformning av en ny sedel- och myntserie. Diskussion förs om genomförandet och dess konsekvenser.

2.4 Slutsatser från delprojekt 1

En slutsats från delprojekt 1 är att kort och kontanter är effektiva för olika typer av betalningar och att det finns transaktioner där kontantbetalningar sannolikt alltid kommer att vara mer attraktiva än betalningar med kort. Kort och kontanter fyller också en funktion som alternativ till varandra. Även om kort ökar i betydelse behöver samhället även fortsättningsvis ett effektivt system för kontantbetalningar.

Kontantbetalning är mer kostnadseffektivt för samhället än kortbetalning vid betalningar av lägre belopp. Gränsen har beräknats till omkring 70 kronor, men sjunker efterhand som systemen för kortbetalningar blir alltmer effektiva.

Fördelningen mellan sedelvalörerna har förändrats under de senaste tio åren. Efterfrågan på 500-kronorssedeln har ökat och den står idag för mer än hälften av det utelöpande sedelvärdet. Samtidigt har efterfrågan på 1 000-kronorssedeln minskat.

En stor majoritet bland allmänheten anser att sedlarna håller god eller acceptabel kvalitet. 20-kronorssedlarna får lägre omdömen än övriga valörer.

Riksbanken ger ut fler mynt än vad som behövs på grund av dålig myntcirkulation. En betydande del av de mynt som Riksbanken ger ut används inte som betalningsmedel av allmänheten. Riksbankens inköpskostnader för mynt är därför högre än de skulle behöva vara.

I delprojekt 1 kostaterades också att miljöaspekter hittills spelat en underordnad roll vid beslut om sedlar och mynt. Eftersom sedel- och mynthanteringen omfattar hela samhället bör miljökonsekvenser fortsättningsvis belysas vid större förändringar.

2.5 Kriterier för analys

Projektet har vägt samman aspekter som har betydelse för att forma en från effektivitets-, miljö- och säkerhetssynpunkt lämplig sedel- och myntserie. Utgångspunkten har varit fem kriterier:

ANTALET SEDLAR OCH MYNT

Mängden sedlar och mynt som behövs för samhällets kontantanvändning påverkar kostnaderna för inköp och hantering och har betydelse för miljöbelastningen. Målet är därför att det ska behövas så få sedlar och mynt som möjligt i omlopp för att upprätthålla ett välfungerande kontantsystem.

BETALNINGSMÖNSTER

Allmänhetens betalningsmönster, såsom val av kort- eller kontantbetalning, kan påverkas av vilka valörer som finns och hur sedlar och mynt är utformade. Det är därför en faktor att beakta vid förändringar i sedel- och myntserien.

MILJÖKONSEKVENSER

Tillverkning och hantering av sedlar och mynt är en process som berör många aktörer i samhället. Målet är att processen ska ha så låg total miljöbelastning som möjligt.

SÄKERHETSASPEKTER

Förtroendet för sedlar och mynt förutsätter att allmänheten kan lita på att de är äkta. De ska vara utformade på sådant sätt att förfälskningar försvåras. Det är också önskvärt att beroendet av en enskild sedelvalör inte är alltför stort.

KOSTNADER

Kostnaderna för sedlar och mynt består principiellt av tre delar; Riksbankens inköpskostnad, hantering inom Riksbanken samt hantering på kontantmarknaden. Målet är så låga totala kostnader som möjligt.

2.6 Erfarenheter från andra länder

Andra länders erfarenheter är värdefulla, särskilt för att bedöma konsekvenser av förändringar, exv. vad gäller allmänhetens betalningsmönster och efterfrågan på sedlar och mynt. Erfarenheter redovisas från Danmark, Norge och euro-länderna samt i några fall även från andra länder.

2.7 Synpunkter från allmänheten och kontantmarknaden

En förutsättning för att sedlar och mynt ska fungera effektivt är att allmänheten har förtroende för dem och uppfattar dem som funktionella betalningsmedel. Allmänhetens åsikt om sedlar och mynt kartlades genom en undersökning som Synovate gjorde på Riksbankens uppdrag i slutet av 2006. En sammanfattning finns under respektive avsnitt i rapporten.

I rapporten finns också en sammanfattning av synpunkter som framförts av handels branschorganisationer och de större bankerna och värdebolagen när en preliminär rapport remissbehandlades våren 2009.

3. Valörer

3.1 Utgångspunkter

Historiskt har lägre valörer successivt avskaffats som en följd av att penningvärdet försämrats. Lägre sedelvalörer har ersatts med mynt. Någon generell bedömning av vilka valörer som är lämpliga från effektivitetssynpunkt har däremot inte gjorts på relativt lång tid.

Ett visst stöd för en analys kan man få av en belgisk studie från 2001 (se delprojekt 1) som beskriver hur en effektiv sedel- och myntserie bör vara utformad. Inriktningen på studien är att antalet sedlar och mynt som behövs vid en kontantbetalning ska vara så litet som möjligt, samtidigt som det ska vara lätt för allmänheten att räkna och hantera olika valörer.

Den modell som föreslås bygger på att valörerna ska följa principen 1-2-5-10-20-50-100-200- 500-1 000 osv. Denna modell tillämpas med smärre variationer av de flesta länder. Sverige har idag alla valörer i modellen upp till 1 000 kronor utom 200 kronor. Valören 2 kronor finns i form av ett mynt som dock har slutat att tillverkas.

Riksbanken har uppmärksammat att det från effektivitetssynpunkt kan finnas skäl att ha en valör mellan 100 och 500 kronor – något som även framförts av bankerna och handeln. En annan iakttagelse är att efterfrågan på 1 000-kronorssedeln minskat kontinuerligt under 2000-talet.

Projektet har mot den bakgrunden ansett det motiverat att analysera behovet av valörerna 2 kronor, 200 kronor och 1 000 kronor. Övriga valörer – 1, 5, 10, 20, 50, 100 och 500 kronor – är naturliga valörer i sedel- och myntserien och de stämmer också väl överens med grannländernas valörer.

3.2 Valören 2 kronor

3.2.1 Historik

En statlig myntkommitté lämnade 1969 förslag till förändringar av den svenska myntserien (SOU 1969:17). Kommittén föreslog att 2-öringen och 2-kronan skulle avskaffas. Antalet myntvalörer skulle därigenom minska från nio till sju.

Skälen till att avskaffa 2-kronan var dels att man ansåg att det inte fanns behov av en sådan myntvalör och dels att det öppnade möjlighet att minska storleken på 5-öringen och 5-kronan.

Som en följd av utredningens förslag upphörde tillverkningen av 2-kronan 1971. Myntet har dock inte ogiltigförklarats, utan är fortfarande giltigt betalningsmedel. Antalet mynt i cirkulation är idag bara cirka fyra miljoner stycken, vilket motsvarar ett par promille av det totala antalet mynt. Silvervärdet i flertalet av mynten överstiger det nominella värdet. Myntet används i praktiken inte längre som betalningsmedel.

3.2.2 Myntmängd

För att bedöma påverkan på myntmängden av ett 2-kronorsmynt har projektet gjort teoretiska beräkningar av hur en sådan valör skulle påverka antalet mynt i cirkulation. Utgångspunkterna är att tillgången på 2-kronorsmyntet är fullständig och att allmänheten och handeln väljer att alltid använda så få mynt som möjligt.

I tabeller i bilaga 2 finns två exempel på hur många mynt som behövs för att göra en betalning under tio kronor, utan en 2-krona och med en 2-krona. Det ena exemplet avser betalning med jämna pengar och det andra betalning med en 10-krona, varvid växel ges tillbaka. Resultatet är i båda fallen att antalet använda mynt minskar med upp till 32 procent om det finns en 2-krona. Orsaken är att 2-kronan ersätter ett antal 1-kronor.

Allmänheten och handeln kommer inte alltid att agera som de teoretiska beräkningarna förutsätter, dvs. använda så få mynt som möjligt. Tillgången på myntvalörer kommer heller inte att vara fullständig i alla betalningssituationer. Den möjliga minskningen av myntmängden har dock stor betydelse för inköps- och hanteringskostnader även om den bara delvis uppnås.

3.2.3 Betalningsmönster

Införandet av ett nytt 2-kronorsmynt bedöms inte påverka allmänhetens betalningsmönster.

3.2.4 Miljökonsekvenser

Minskningen av antalet mynt till följd av en 2-krona minskar råvarubehovet och transportvolymerna och medför därmed, allt annat lika, minskad miljöbelastning. Legeringen i ett nytt 2-kronorsmynt kommer att väljas med inriktning att miljöbelastningen från råvaran ska vara så låg som möjligt. Ett nytt 2-kronorsmynt kommer också att väga mindre än de nuvarande mynten.

3.2.5 Säkerhetsaspekter

Förfalskningar av mynt är mycket ovanliga i Sverige. Det finns ingen anledning att tro att intresset för att förfalska en 2-krona skulle vara större än vad som är fallet med nuvarande myntvalörer.

3.2.6 Kostnader

Kostnaderna för hantering av mynt hos bankerna, handeln och värdebolagen kommer att minska om myntmängden reduceras. Riksbankens inköpskostnader för mynt blir lägre.

3.2.7 Grannländerna

Danmark har ett 2-kronorsmynt i sin myntserie (värde 2,72 svenska kronor). Euro-länderna har ett mynt i valören 20 cent (värde 2,02 svenska kronor). Norge saknar 2-krona.

I och med att länderna har olika myntvalörer går det inte att göra helt rättvisande jämförelser. Statistik över hur antalet mynt fördelar sig mellan valörer visar dock att 1-kronans betydelse är mindre i Danmark än i Norge och Sverige (tabell 1), vilket ger stöd för antagandet att en 2-krona minskar behovet av 1-kronor.

Tabell 1. Procentuell fördelning av antalet mynt per valör i Sverige, Danmark och Norge 2009.

Valör	Sverige, andel %	Danmark, andel %	Norge, andel %
20	–	6	5
10	11	6	7
5	12	6	8
2	0	12	–
1	60	24	52
0,50	17	16	28
0,25	–	31	–

Källor: Riksbanken, Norges Bank och Danmarks Nationalbank.

3.2.8 Allmänheten och kontantmarknaden

I en undersökning bland allmänheten 2006 ställdes frågan om det är någon annan myntvalör än de nuvarande som skulle behövas. En stor majoritet, 89 %, svarade nej. Bland dem som svarade ja var det vanligaste förslaget ett 20-kronorsmynt. Några få uppgav en 2-krona.

Företagen på kontantmarknaden är i sina remissvar positiva till ett 2-kronorsmynt, eftersom en sådan valör minskar myntmängden.

3.2.9 Slutsatser valören 2 kronor

En 2-krona minskar behovet av 1-kronor och leder därför till en minskning av antalet mynt i cirkulation. Teoretiska beräkningar visar att minskningen kan bli betydande på sikt.

En reducerad myntmängd medför minskade hanteringskostnader hos kontantmarknadens aktörer och minskade inköpskostnader för mynt. Allmänhetens betalningar förenklas. Miljöbelastningen reduceras som en följd av minskade råvaru- och transportbehov.

Mot den bakgrunden talar övervägande skäl för att utgivningen av ett 2-kronorsmynt bör återupptas.

3.3 Valören 200 kronor

3.3.1 Historik

När den nuvarande sedelserien utformades i mitten på 1980-talet fanns sex sedelvalörer; 10, 50, 100, 500, 1 000 och 10 000 kronor. 10-kronorssedeln ersattes med ett mynt 1991 och samma år avskaffades 10 000-kronorssedeln. 20-kronorssedeln infördes 1992. 50-kronorssedeln avskaffades 1990 men återinfördes 1996. Någon valör mellan 100 och 500 kronor har aldrig funnits.

3.3.2 Sedelmängd

För att bedöma påverkan på sedelmängden av en 200-kronorssedel har projektet gjort teoretiska beräkningar av hur en sådan valör skulle påverka antalet sedlar i cirkulation. Utgångspunkterna är att tillgången på 200-kronorssedeln är fullständig och att allmänheten och handeln väljer att alltid använda så få sedlar som möjligt.

I tabeller i bilaga 2 finns två exempel på hur många sedlar som behövs för att göra en betalning med och utan en 200-kronorssedel. Det ena exemplet avser betalning med en 500-kronorssedel varvid växel ges tillbaka. Det andra exemplet avser betalning med jämna pengar. Resultatet är i båda fallen att antalet använda sedlar minskar med upp till 40 procent om det finns en 200-kronorssedel. Orsaken är att 200-kronorssedeln ersätter ett antal 100-kronorssedlar.

Allmänheten och handeln kommer inte alltid att agera som de teoretiska beräkningarna förutsätter, dvs. använda så få sedlar som möjligt. Tillgången på sedelvalörer kommer heller inte att vara fullständig i alla betalningssituationer. Den möjliga minskningen av sedelmängden har dock stor betydelse för inköps- och hanteringskostnader även om den bara delvis uppnås.

Om 200-kronorssedeln ska få allmän spridning behöver den finnas i uttagsautomater. Som framgår av avsnitt 3.3.8 har bankerna uttryckt ett sådant intresse. Det kommer i så fall att finnas tre valörer i automaterna; 100, 200 och 500 kronor.

3.3.3 Betalningsmönster

Om en 200-kronorssedel införs blir det enklare och effektivare att betala med kontanter. Antalet sedlar per transaktion minskar. Det kan leda till ökad benägenhet hos allmänheten att betala med kontanter i stället för med kort.

Om en 200-kronorssedel tillhandahålls i uttagsautomater tillsammans med 100- och 500-kronorssedlar kommer allmänheten att fördela uttagen på fler valörer. Allt annat lika leder det till att automaterna behöver fyllas på mera sällan, vilket minskar transportkostnader och säkerhetsrisker.

3.3.4 Miljökonsekvenser

En 200-kronorssedel minskar antalet sedlar i omlopp. Det innebär att färre sedlar behöver tillverkas och hanteras, vilket minskar miljöbelastningen.

3.3.5 Säkerhetsaspekter

Av säkerhetsskäl försöker centralbanker undvika att bli alltför beroende av en viss sedelvalör. Skälet är att det då kan bli svårt att ersätta den med andra valörer om det skulle behövas på grund av exempelvis förfalskningsproblem. Även om risken för omfattande förfalskningar är låg i Sverige är det en faktor att beakta.

500-kronorssedeln har fått en alltmer dominerande ställning i sedelserien. Dess andel av sedelvärdet har under tiden 2000 – 2009 ökat från 39 till 57 procent. En 200-kronorssedel skulle vara ett lämpligt komplement som ersättningsedel för 500-kronorssedeln om den av säkerhetsskäl snabbt skulle behöva ersättas med andra sedelvalörer.

3.3.6 Kostnader

Kostnaderna för hantering av sedlar hos bankerna, handeln och värdebolagen kommer att minska till följd av att sedelmängden reduceras. Riksbankens inköpskostnader minskar.

3.3.7 Grannländerna

Norge och Danmark har båda en 200-kronorssedel (värde 248 respektive 272 svenska kronor). Euro-länderna har valören 20 euro (värde 202 svenska kronor). I och med att länderna har olika sedelvalörer går det inte att göra helt rättvisande jämförelser. Man kan dock dra vissa slutsatser av en jämförelse mellan Sverige, Danmark och Norge.

Norge införde sin 200-kronorssedel 1994 som ett komplement till den befintliga serien 50, 100, 500 och 1 000 kronor. Skälet var att antalet 100-kronorssedlar var högt och att en 200-kronorssedel bedömdes medföra en effektivisering av kontant-användningen. 200-kronorssedeln har fått stort genomslag och blivit den vanligaste sedeln.

Danmark införde en 200-kronorssedel 1997, också där som komplement till den befintliga serien. Genomslaget har blivit mindre än i Norge. En orsak till detta är att sedeln i delar av landet inte tillhandahålls i uttagsautomater.

Sedelantalet i förhållande till BNP är lägst i Norge. Främsta skälet till detta är antagligen att kortanvändningen är högre där än i Sverige och Danmark, men 200-kronorssedeln är troligen en bidragande faktor. Danmark och Norge har båda en jämnare fördelning mellan sedelvalörerna än Sverige.

Tabell 2: Sedelantalets fördelning på valörer i Sverige, Danmark och Norge, procent 2009.

Valörer	Sverige, andel %	Danmark, andel %	Norge, andel %
1 000	8	18	21
500	32	18	22
200	–	15	24
100	27	34	17
50	7	15	17
20	25	–	–

Källor: Riksbanken, Danmarks Nationalbank och Norges Bank.

3.3.8 Allmänheten och kontantmarknaden

På en fråga till allmänheten 2006 om det behövs andra sedelvalörer än de nuvarande svarade 18 procent ja. Det vanligaste förslaget var en 200-kronorssedel. Aktörerna på kontantmarknaden är i sina remissvar positiva till en 200-kronorssedel. Bankerna har uttryckt intresse för att tillhandahålla sedeln i uttagsautomater.

3.3.9 Slutsatser valören 200 kronor

En 200-kronorssedel minskar behovet av 100-kronorssedlar och leder därför till en minskning av antalet sedlar i cirkulation. Teoretiska beräkningar visar att den kan bli betydande på sikt. En minskning av sedelantalet medför lägre kostnader för produktion och hantering och minskad miljöpåverkan. Allmänhetens betalningar förenklas.

Jämförelser med Danmark och Norge visar att en 200-kronorssedel bidrar till en jämnare fördelning av antalet sedlar mellan sedelvalörerna och till en minskning av sedelmängden. En 200-kronorssedel är även ett lämpligt komplement till 500-kronorssedeln om denna sedel skulle behöva ersättas.

Om en 200-kronorssedel tillhandahålls i uttagsautomater tillsammans med 100- och 500-kronorssedlar kommer uttagen att fördelas på fler valörer. Det bör leda till att automaterna behöver fyllas på mera sällan, vilket minskar kostnader och säkerhetsrisker.

Mot ovanstående bakgrund anser projektet att övervägande skäl talar för att införa en 200-kronorssedel.

3.4 Valören 1 000 kronor

3.4.1 Historik

Sedlar i valören 1 000 kronor har funnits sedan slutet av 1800-talet. År 1939 infördes även en 10 000-kronorsvalör, som upphörde 1991. Skälen till att 10 000-kronorssedeln avskaffades var att det inte längre ansågs finnas behov av en sådan valör samt att sedeln förfalskades i relativt stor omfattning.

Vid utgången av 2009 fanns 31 miljoner 1 000-kronorssedlar i cirkulation, vilket motsvarar åtta procent av det totala antalet sedlar. Värdet av de utelöpande sedlarna utgjorde 30 procent av sedelvärdet.

Sedan år 2000 har antalet 1 000-kronorssedlar i cirkulation minskat med en tredjedel. Omloppstiden (den genomsnittliga tid som en sedel har varit i cirkulation) är 17 år, vilket är avsevärt längre än för övriga sedlar.

Förklaringarna till att efterfrågan minskar är troligen flera. Större betalningar sker i allt högre grad med kort. Förmögenhetsskattens avskaffande kan ha spelat roll. I takt med att efterfrågan minskat håller bankerna allt mindre lager av sedeln, vilket gjort att den blivit allt svårare att få tag i.

Utvecklingen innebär att 1 000-kronorssedeln alltmer sällan används som betalningsmedel i handeln. Det kan därför ifrågasättas om det finns behov av en 1 000-kronorssedel. Projektet har analyserat konsekvenserna av att sedeln avskaffas.

3.4.2 Sedelmängd

Om 1 000-kronorssedeln avskaffas måste de transaktioner och det sparande som idag sker med 1 000-kronorssedlar göras med andra betalningsmedel. En del av dessa transaktioner kommer antagligen att ersättas med elektroniska betalningar, men en betydande del ersätts troligen med andra sedlar, främst 500-kronorssedlar.

Om varje 1 000-kronorssedel skulle ersättas med två 500-kronorssedlar skulle antalet 500-kronorssedlar öka med 62 miljoner stycken. 500-kronorssedeln skulle få en mycket dominerande ställning i sedelserien och stå för mer än 80 procent av det utelöpande sedelvärdet.

3.4.3 Betalningsmönster

Ett borttagande av 1 000-kronorssedeln skulle sannolikt medföra att en del av de transaktioner som tidigare gjorts med 1 000-kronorssedlar i stället skulle göras med kort. Många av de som idag använder 1 000-kronorssedlar skulle dock troligen fortsätta att använda sedlar som betalning.

Det har ibland hävdats att 1 000-kronorssedeln främst används i illegala transaktioner. Om 1 000-kronorssedeln avskaffades skulle de illegala transaktioner som görs med 1 000-kronorssedlar dock lätt kunna ersättas av andra betalningsmedel, exempelvis andra svenska sedelvalörer eller andra valutor. Det är därför inget skäl för att avskaffa sedeln.

3.4.4 Miljökonsekvenser

Ett borttagande av 1 000-kronorssedeln leder till en ökning av antalet sedlar, vilket ökar miljöbelastningen från tillverkning och hantering.

3.4.5 Säkerhetsaspekter

Från säkerhetssynpunkt är det önskvärt att dagens värdemässiga tyngdpunkt på 500-kronorssedeln minskar. Ett borttagande av 1 000-kronorssedeln skulle verka i motsatt riktning, dvs. 500-kronorssedelns dominans skulle bli större än idag.

En ytterligare säkerhetsaspekt är att 1 000-kronorssedeln skulle kunna fungera som alternativ vid stora betalningar i det fall att systemen för kortbetalningar drabbas av tekniska problem.

3.4.6 Kostnader

Eftersom ett avskaffande av 1 000-kronorssedeln medför ett större antal sedlar i cirkulation innebär det ökade kostnader. Hur stor kostnadsökningen blir beror på hur stor del av transaktionerna med 1 000-kronorssedlar som ersätts med elektroniska betalningar och hur omloppstiden på 500-kronorssedeln påverkas.

Fler sedlar i cirkulation innebär ökade hanteringskostnader på kontantmarknaden. Samtidigt innebär ett avskaffande att det blir en sedelvalör mindre att hantera, vilket medför besparingar.

3.4.7 Grannländerna

Danmark och Norge har 1 000 kronor som högsta sedelvalör (värde 1 360 respektive 1 240 svenska kronor). Euroländerna har som högsta valörer 100 euro (1 012 svenska kronor), 200 euro (2 024 svenska kronor) och 500 euro (5 056 svenska kronor).

3.4.8 Allmänheten och kontantmarknaden

På fråga till allmänheten 2006 om man ansåg att det är någon av de nuvarande sedelvalörerna som inte behövs svarade 23 procent ja. Det vanligaste svaret var 1 000-kronorssedeln.

Branschorganisationerna Svensk Handel och Butikerna förordar i sina remissvar att 1 000-kronorssedeln behålls. Ett av värdebolagen anser att den kan tas bort.

3.4.9 Slutsatser valören 1 000 kronor

Om 1 000-kronorssedeln avskaffas ersätts troligen en stor del med andra sedlar, främst 500-kronorssedlar. Det innebär att 500-kronorssedelns dominans i sedelserien ökar från en redan hög nivå, vilket är negativt från säkerhetssynpunkt.

Även om användningen i handeln minskat fyller 1 000-kronorssedeln fortsatt en funktion för kontantbetalningar av högre belopp. Sedeln utgör också ett alternativ om de elektroniska systemen skulle drabbas av störningar.

Ett resultat av ett avskaffande blir även att antalet sedlar blir fler, vilket medför ökade kostnader för inköp och hantering. Denna kostnadsökning kan delvis komma att kompenseras genom att det blir en sedelvalör mindre att hantera.

Sammantaget bedömer projektet att det finns övervägande skäl till att behålla 1 000-kronorssedeln.

4. Fördelning på sedlar och mynt

4.1 Utgångspunkter

Det är en generell erfarenhet att lägre sedelvalörer omsätts snabbare och behandlas mer ovarsamt än högre valörer. Sedlarna blir därmed alltmer slitna och får allt kortare livslängd. Följden blir att lågvalörsedlar successivt måste ersättas med mynt, som har betydligt längre livslängd. Den senaste förändringen i Sverige gjordes 1991, då 10-kronorssedeln ersattes med ett mynt.

Riksbanken har sedan flera år noterat ökade problem med slitna 20-kronorssedlar. 20-kronorssedeln får också lägre kvalitetsomdömen av allmänheten än övriga sedelvalörer. I Sveriges närområde har flertalet länder valt en lägsta sedelnivå av ett värde som är betydligt högre än 20 kronor.

Projektet har mot den bakgrunden ansett det motiverat att pröva frågan om att ersätta 20-kronorssedeln med ett mynt. Med hänsyn till att problemen med slitna sedlar framför allt gäller 20-kronorssedeln bedöms inte frågan om att ersätta sedlar med mynt för närvarande vara aktuell för någon annan valör.

4.2 20-kronorsmynt

4.2.1 Historik

20-kronorssedeln infördes 1992 i samband med att Riksbanken ersatte 10-kronorssedeln med ett mynt.

Vid utgången av 2009 fanns det 92 miljoner 20-kronorssedlar i cirkulation, vilket motsvarar 25 procent av det totala antalet sedlar. Värdet av sedlarna, 1,8 miljarder kronor, utgjorde knappt två procent av det totala sedelvärdet.

4.2.2 Mängder

Riksbanken lämnar för närvarande ut cirka 40 miljoner nya 20-kronorssedlar som årligt genomsnitt. Om sedeln ersätts med ett mynt kommer antalet mynt som lämnas ut över tiden att vara betydligt lägre än antalet sedlar på grund av mynts längre livslängd. Riksbanken skulle som årligt genomsnitt behöva lämna ut cirka 3 miljoner 20-kronorsmynt om allmänheten efterfrågar lika många mynt som sedlar.

Sedelns faktiska omloppstid är för närvarande cirka två år. Om Riksbankens normer för lägsta acceptabla sedelkvalitet tillämpades skulle dock omloppstiden vara betydligt kortare. Att omloppstiden blivit alltför lång beror på att sedlarna används som växel i handeln och därmed inte lämnas in till banksystemet i samma utsträckning som högre sedelvalörer.

Riksbanken ger idag ut fler mynt än vad som behövs, eftersom en stor mängd mynt inte används som betalningsmedel. En högre myntvalör skulle potentiellt kunna öka allmänhetens intresse för att använda mynt även av lägre valörer. Det skulle i så fall innebära att Riksbanken skulle behöva köpa in färre mynt av de nuvarande valörerna.

4.2.3 Betalningsmönster

Att ersätta 20-kronorssedeln med ett mynt bedöms inte påverka allmänhetens betalningsmönster.

4.2.4 Miljökonsekvenser

Projektet har uppdragit åt Grontmij AB att göra en jämförelse av miljöpåverkan mellan 20-kronorssedeln och ett tänkbart 20-kronorsmynt. Miljöpåverkan har belysts i alla skeden av livscykeln fram till hanteringen hos allmänheten, dvs. råvaruframställning, tillverkning, Riksbankens hantering, transporter i samhället och destruktion i form av smältning respektive förbränning. Slutsatserna presenteras i form av sex påverkansvariabler; uttag av ej förnyelsebara energiråvaror (fossila bränslen), utsläpp av växthusgaser, utsläpp som bidrar till marknära ozon, utsläpp av försurande ämnen, utsläpp av ämnen som påverkar övergödning samt vattenanvändning.

I ett scenario har myntets livslängd förutsatts vara 25 år och sedelns livslängd två år, samtidigt som mängden 20-kronorsmynt förutsatts öka med 70 procent på tio år. Ökningstakten är densamma som för 10-kronan under de senaste tio åren. Resultatet blir i detta fall att 20-kronorssedeln är bättre än 20-kronorsmyntet för fem av de sex studerade variablerna. Endast vad gäller övergödning är ett mynt att föredra.

I ett annat scenario har livslängden på sedeln förkortats till ett år och tillväxttakten för myntet minskats till 50 procent på tio år. Resultatet är då att miljöbelastningen från sedeln är högre än från myntet vad gäller uttag av energiråvara, övergödning och vattenanvändning. För övriga tre påverkanskategorier har myntet fortfarande högre miljöbelastning, men skillnaderna har blivit mindre. Sedelns ökade miljöbelastning i det andra scenariot beror framför allt på ökad sedelproduktion till följd av sedelns kortare livslängd.

En viktig faktor för miljöbelastningen är råvaruframställningen, dvs. bomullsproduktion vad gäller sedlar och metallutvinning vad gäller mynt. Resultaten påverkas därför i relativt hög grad av materialval.

I uppdraget ingick även att göra en översiktlig bedömning av effekter på arbetsmiljön. Grontmij konstaterar att bomullsodling är en bransch med betydande risker från hälso- och säkerhetssynpunkt och att även metallutvinning är en från arbetsmiljösynpunkt belastad näringsgren. Tillverkningen är relativt likartad vad gäller arbetsmiljö. Rånrisken är större för sedlar, medan mynt medför tunga lyft vid transporter och lagring.

4.2.5 Kvalitetsaspekter

De 20-kronorssedlar som lämnas in till Riksbanken för makulering är som regel hårt slitna och många borde ha makulerats betydligt tidigare. Följden är att de 20-kronorssedlar som är i cirkulation ofta är långt under den kvalitet som Riksbanken anser acceptabel. Dåliga sedlar medför allt oftare stopp i automater och maskiner för sortering och uppräknig.

Riksbanken har sedan några år infört ett starkare sedelpapper i 20-kronorssedeln. Förändringen har antagligen medfört att omloppstiden blivit något längre än den annars skulle ha varit, men problemen med slitna sedlar har ändå ökat.

I en undersökning bland allmänheten 2006 var 20-kronorssedeln den enda sedel som inte ansågs hålla god eller mycket god kvalitet av en majoritet av de svarande. Var femte ansåg att 20-kronorssedeln var av dålig eller mycket dålig kvalitet. Generellt ansågs sedlar av högre valör hålla högst kvalitet. 500-kronorssedeln fick bäst omdömen och ansågs hålla god eller mycket god kvalitet av 81 procent av de svarande. Motsvarande siffra för 20-kronorssedeln var 45 procent.

4.2.6 Säkerhetsaspekter

2009 registrerades drygt 300 förfalskade 20-kronorssedlar, vilket motsvarar 30 procent av alla sedelförfalskningar. Sverige har i jämförelse med många andra länder ett lågt antal sedelförfalskningar. Den dåliga sedelkvaliteten gör det dock allt svårare att kontrollera sedelns äkthet. Risken ökar därför att förfalskade 20-kronorssedlar accepteras i handeln i större omfattning än idag.

Förfalskningar av mynt är mycket ovanliga och endast ett fåtal fall finns registrerade. Om myntvalörerna blir högre än idag kan det finnas en ökad förfalskningsrisk. Generellt är det lättare att förfalska ett mynt än en sedel, som har mer avancerade säkerhetsdetaljer. Om ett 20-kronorsmynt införs kan det förses med bättre säkerhetsdetaljer än de nuvarande mynten.

4.2.7 Kostnader

Om 20-kronorssedeln ersätts med ett mynt måste detaljhandelns slutna kontant-hanteringssystem och andra maskiner som hanterar sedlar och mynt ställas om och i vissa fall bytas ut. Se vidare avsnitt 5.4.

I och med myntets längre livslängd innebär alternativet mynt lägre inköpskostnader för Riksbanken. Om det behövs lika många 20-kronorsmynt som sedlar i cirkulation blir kostnadsminskningen som årligt genomsnitt i storleksordningen tio miljoner kronor per år i 2009 års prisnivå. Om ett 20-kronorsmynt medför att myntcirkulationen generellt blir bättre kommer besparingen att bli större.

4.2.8 Grannländerna

Länderna i Sveriges närområde har sedan länge övergått till mynt på värden som motsvarar nivån 20 kronor. Den lägsta sedelvalören i euroländerna, Danmark, Norge, Storbritannien och Schweiz motsvarar ett värde mellan 51 och 69 svenska kronor. Sverige har också jämförelsevis få myntvalörer. Euroländerna har åtta valörer, Danmark sex, Norge fem, Storbritannien åtta och Schweiz sju. Om ett 20-kronorsmynt införs kommer Sverige att ha fem myntvalörer sedan 50-öringen avskaffats.

Tabell 3: Högsta myntvalör och lägsta sedelvalör i euro-länderna, Danmark, Norge, Schweiz och Storbritannien. Värde av lägsta sedelvalör i svenska kronor 18 januari 2010.

Land	Högsta myntvalör	Lägsta sedelvalör	Lägsta sedelvalör, värde SEK
Euro-länderna	2 euro	5 euro	51 kronor
Danmark	20 kronor	50 kronor	68 kronor
Norge	20 kronor	50 kronor	62 kronor
Schweiz	5 franc	10 franc	69 kronor
Storbritannien	2 pund	5 pund	58 kronor

Källa: Riksbanken.

4.2.9 Allmänheten och kontantmarknaden

På en fråga till allmänheten 2006 var 22 procent mycket eller ganska positiva till ett 20-kronorsmynt och 66 procent ganska eller mycket negativa. Som jämförelse var 90 procent ganska eller mycket negativa till att ersätta 50-kronorssedeln med ett mynt.

På kontantmarknaden är meningarna delade. Branschorganisationerna Svensk Handel och Butikerna är i sina remissvar negativa till ett mynt eftersom det medför omställningskostnader och då mynt är dyrare och tyngre att hantera än sedlar. Andra aktörer vill införa ett mynt eftersom slitna sedlar medför problem med sortering och äkthetskontroll och leder till avbrott och tidsspillan i kontanthantering.

4.3 Slutsatser

Kvalitetsproblemen med 20-kronorssedeln har blivit allt större till följd av att sedlarna hanteras alltmer ovarsamt. Det medför betydande praktiska problem i kontanthantering och försvårar äkthetskontroll. Problemen ökar efterhand som sedeln blir allt mindre värd. Förbättringar som Riksbanken gjort av papperskvaliteten har inte på något avgörande sätt minskat problemen. Bland allmänheten får sedeln lägre kvalitetsomdömen än övriga sedelvalörer.

En jämförelse av miljöpåverkan mellan dagens 20-kronorssedel och ett tänkbart 20-kronorsmynt visar att skillnaderna är små och att ett mynt med de förutsättningar som gäller idag har något högre miljöbelastning. Myntet blir dock, relativt sett, fördelaktigare från miljösynpunkt i takt med att sedelns livslängd blir allt kortare.

Att ersätta sedeln med ett mynt medför omställningskostnader för handeln och övriga delar av kontantmarknaden. Alternativet mynt medför samtidigt minskade inköpskostnader för Riksbanken. Om ett 20-kronorsmynt leder till att myntcirkulationen blir bättre innebär det också minskade inköpskostnader för övriga myntvalörer.

Flertalet länder i Sveriges närområde har sedan länge valt en lägsta sedelvalör av ett värde som är avsevärt högre än 20 kronor.

Sammantaget anser projektet att kvaliteten på 20-kronorssedeln inte längre är acceptabel. Även om sedeln kan vara i bruk ytterligare några år leder utvecklingen ofrånkomligen till att sedeln så småningom måste ersättas med ett mynt till följd av att den inte längre fungerar som betalningsmedel och att dess livslängd blivit orimligt kort. Projektet anser därför att Riksbanken bör fatta beslut om att ersätta 20-kronorssedeln med ett mynt.

5. Utformning av sedlar och mynt

5.1 Säkerhetsaspekter

Säkerheten i den nuvarande sedelserien har uppgraderats vid ett flertal tillfällen. 50-, 100- och 500-kronorssedlarna har exv. försetts med folieband och 1 000-kronorssedeln med en säkerhetsdetalj som kallas "rörlig bild i streckat band". Säkerheten kan idag anses tillfredsställande och Sverige har också ett litet antal förfalskningar jämfört med många andra länder.

Tryck- och kopieringsteknik utvecklas dock snabbt och öppnar nya möjligheter till avancerade sedelförfalskningar. Flera större valutaområden har idag problem med förfalskningar i stor skala och många av förfalskningarna är mycket sofistikerade.

Ett effektivt skydd mot förfalskningar är en fråga om allmänhetens förtroende för sedlar som betalningsmedel och är därför av stor betydelse för alla centralbanker. De flesta länder uppgraderar sina sedelserier fortlöpande eller introducerar nya sedelserier.

I Sveriges närområde förbereder euroländerna en uppgradering av eurosedlarna med nya säkerhetsdetaljer. Tidplanen är inte fastställd men inriktningen är att den ska genomföras under de närmaste åren. Danmark började introducera en ny sedelserie med nya motiv och säkerhetsdetaljer 2009. En ny sedelserie förbereds också i Schweiz.

Projektet bedömer att Riksbanken kommer att behöva göra en mer omfattande uppgradering av säkerheten på svenska sedlar inom en period på cirka fem år om sedelseriens säkerhet ska fortsätta att vara tillfredsställande och i nivå med grannländerna. Sedelseriens ålder, 25 år, gör att möjligheten att tillföra fler och mer avancerade säkerhetsdetaljer till den befintliga serien är begränsad. Säkerhetsskäl talar för att det behövs en ny sedelserie.

Förfalskningar av mynt är mycket ovanliga i Sverige. Förfalskningsrisken bedöms som låg även framdeles.

5.2 Praktiska aspekter

De svenska sedlarna fungerar i stort sett väl i den praktiska hanteringen. På grund av sedelseriens ålder finns dock möjligheter till moderniseringar som skulle förbättra funktionen och minska kostnaderna.

Sedlarna har ett relativt stort format. Höjd och bredd följer inte en logisk storleksstege i och med att 50-kronorssedeln har ett avvikande format i förhållande till övriga valörer. Färgskalan som ska göra det lätt att särskilja valörerna är otydlig. Formgivningen är professionellt utförd men av naturliga skäl inte längre helt modern.

Även mynten fungerar i stort sett väl i den praktiska hanteringen. De är dock med moderna mått stora och tunga, vilket gör att inköps- och hanteringskostnaderna är avsevärt högre än de skulle behöva vara. Även miljöbelastningen från produktion och transporter skulle kunna reduceras med mindre och lättare mynt. Särskilt 5-kronan har ett stort format och är dyr att köpa in pga. att det bara finns ett fåtal leverantörer av råmaterialet.

5.3 Anpassning av nytillkommande valörer

När en ny 2-krona, en 20-krona och en 200-kronorssedel införs måste dessa valörer passa in i sedel- och myntserien på ett sådant sätt att de fungerar i den praktiska användningen. Om detta görs utan att övriga sedlar och mynt förändras måste nya sedlar och mynt anpassas till de befintliga. Det innebär att de måste ha lika eller snarlikt säkerhetsstandard och grafisk utformning.

Eftersom den befintliga sedel- och myntserien behöver moderniseras finns det mycket som talar för att en sådan modernisering bör genomföras i samband med att nya valörer införs. Omställningskostnaderna blir lägre om flera förändringar görs samtidigt.

5.4 Kostnader för kontantmarknaden

Vid ett utbyte av sedlar och mynt måste handeln, bankerna och värdebolagen ställa om och i vissa fall byta ut maskiner och automater, såsom uttagsautomater, kassasystem och uppräkningsmaskiner. Ett utbyte medför också kostnader för transporter och lagerhållning m.m. samt informationsinsatser till anställda och kunder.

Av det samråd som projektet haft med leverantörer framgår att uttagsautomater för sedlar troligen kan ställas om till nya valörer relativt enkelt, förutsatt att de nya sedlarnas format inte är radikalt annorlunda än de nuvarande. Totalt kan det ändå komma att handla om en inte obetydlig engångskostnad, eftersom det finns drygt 3 000 uttagsautomater i Sverige.

Moderna system för sluten kontanthantering i detaljhandeln har enligt leverantörer kapacitet att hantera ett 20-kronorsmynt. Systemen måste dock ställas om. Äldre system har sämre kapacitet och måste bytas ut om en 20-krona införs. Det stora flertalet av landets butiker har dock inte automatiserade system, utan tillämpar manuell kontanthantering.

Mynt används också för andra ändamål än betalningar, såsom i kundvagnar och förvaringsboxar, vilka kommer att behöva anpassas till nya förutsättningar.

Riksbanken har anledning att planera ett utbyte i nära samverkan med kontantmarknaden för att minimera omställningskostnaden.

5.5 Kostnader för Riksbanken

Riksbankens kostnad för att byta ut sedelserien kan beräknas med rimlig sannolikhet eftersom antalet nya sedlar som behövs troligen kommer att vara ungefär lika många som de gamla. Kostnaden för att byta ut mynten är svårare att bedöma, då det är osäkert hur många nya mynt som i praktiken kommer att behövas. Många av de mynt som Riksbanken givit ut har förmodligen förkommit eller slitits ut.

Utbyteskostnaden kommer att bero på om Riksbanken väljer att aktivt dra in och ogiltigförklara äldre sedlar och mynt eller om äldre sedlar och mynt tillåts cirkulera parallellt med de gamla under en tid eller tills dess att de slitits ut.

Om äldre sedlar och mynt dras in och ogiltigförklaras uppskattar projektet kostnaden för ett sedelutbyte till 200-250 miljoner kronor och för ett myntutbyte till 500-600 miljoner kronor. Skälet till att det är dyrare att byta ut mynten är att de är betydligt fler än antalet sedlar. Kostnaderna kommer att fördelas på en period på cirka fem år. Om äldre sedlar och mynt inte dras in blir kostnaden avsevärt lägre.

Om äldre sedlar och mynt ogiltigförklaras kommer kostnaden för en ny sedel- och myntserie att finansieras genom att en del av de sedlar och mynt som blir ogiltiga inte lämnas in till Riksbanken. Vid exempelvis indragningen av den silverfärgade 50-öringen och äldre versioner av 20-, 100- och 500-kronorssedeln 2005 fick Riksbanken tillbaka cirka en tredjedel av mynten och cirka två tredjedelar av sedlarna. De sedlar och mynt som inte lämnats in vid inlösentidens utgång skrivs så småningom av och får en positiv effekt på Riksbankens resultat.

Styckekostnaden för inköp av mynt kommer att minska om en ny myntserie införs. Styckekostnaden för sedlar kommer troligen att öka något, eftersom nya sedlar får mer avancerade och dyrare säkerhetsdetaljer än idag.

5.6 Tidsaspekter

Projektet bedömer att processen med att utarbeta och introducera en ny sedel- och myntserie tar cirka fem år från det att beslut fattats till att den sista sedeln och det sista myntet satts i cirkulation. Hela utbytet kan således vara avlutat cirka 2015.

För att minimera kostnaderna bör hela den framtida sedel- och myntseriens utformning fastställas innan genomförandeprocessen börjar, så att maskiner och automater kan ställas om vid ett och samma tillfälle. Stora volymer kontanter kommer att transporteras och lagras när gamla sedlar och mynt dras in och nya lämnas ut. Avgörande faktorer för tidplanen, utöver kostnadsaspekterna, kommer därför att vara logistik och säkerhet.

Frågan om att införa euron i Sverige aktualiseras vid återkommande tillfällen. Mot den bakgrunden är det lämpligt att de förändringar som kostar mest att genomföra läggs i slutet av genomförandeprocessen.

5.7 Risker

Ett utbyte av sedel- och myntserien är en omfattande process som medför risker, vad gäller säkerhet och kostnader m.m. En riskanalys finns i bilaga 3.

5.8 Slutsatser

En ny sedelserie kommer att bli nödvändig inom de närmaste åren för att upprätthålla ett effektivt skydd mot förfalskningar. Myntserien behöver bytas ut mot lättare och mindre mynt som reducerar hanteringskostnader, inköpskostnader och miljöbelastning.

Det faktum att sedel- och myntserien tillförs två nya mynt och en ny sedel talar för att det är ett lämpligt tillfälle att göra en genomgripande förändring, särskilt som den nuvarande sedel- och myntserien varit i bruk under lång tid.

Införandet av en ny sedel- och myntserie medför omställningskostnader för handeln, företagen på kontantmarknaden och Riksbanken. Även om dessa kostnader blir betydande är det kostnadseffektivt att göra många förändringar samtidigt och i ett sammanhang.

Projektet bedömer mot den bakgrunden att övervägande skäl talar för att Riksbanken bör genomföra en förnyelse av hela sedel- och myntserien.

Översyn av sedel- och myntserien – projektbeskrivning

Bakgrund

I kontanthanteringens aktualiserade fortlöpande frågor om utformning av sedlar och mynt och val av valörer m.m. Sådana frågor har vid återkommande tillfällen samlats upp och redovisats till direktionen, senast 2004.

Grunddragen i den svenska sedel- och myntserien har varit oförändrade under lång tid. Av ekonomiska och praktiska skäl har Riksbanken valt att arbeta med successiva mindre anpassningar och förbättringar.

Ett antal förändringsförslag har kommit upp sedan senaste avrapporteringen. ADM:s bedömning är att dessa inte bör behandlas var för sig, utan sättas in i ett sammanhang som delar i en övergripande översyn.

Denna översyn föreslås genomföras i projektform enligt nedan. Riksbanksfullmäktige informerades 2008-02-08 och avses få fortlöpande information om projektet.

Mål och avgränsning

Projektets mål är att forma en från effektivitets-, miljö- och säkerhetssynpunkt lämplig sedel- och myntserie, vars huvuddrag ska kunna vara bestående under minst en femårsperiod.

Det finns idag inte praktiska problem som motiverar en helt ny sedel- och myntserie. Som utgångspunkt för projektet gäller därför att motiv och övrig grafisk form på befintliga sedlar och mynt ska vara oförändrade. Det kan dock inte uteslutas att frågan om en ny sedel- och/eller myntserie aktualiseras till följd av förändringar som föreslås.

Inom denna ram ska alla aspekter prövas, såsom behov, miljö- och säkerhetsaspekter, kostnadsaspekter samt teknisk utformning. Förändringars effekter på betalningsmönstret i stort ska belysas.

Tidplan

Projektet inleds i mars 2008 och beräknas pågå under 2-3 år, beroende på omfattningen av förändringarna. Arbetet ska indelas i etapper som avrapporteras fortlöpande för successiva delbeslut.

Tidsramen utgår från att förändringar av sedlar och mynt, på grund av dess samhällskonsekvenser, som regel tar lång tid att genomföra. Vissa åtgärder kan komma att kräva beslut av riksdagen.

Inledningsvis ska en tidplan upprättas som anger i vilken takt som delfrågor ska behandlas och vilka aspekter som ska ligga till grund för analysarbetet. En sådan plan ska föreligga för beslut i direktionen under våren 2008.

Samverkan och kommunikation

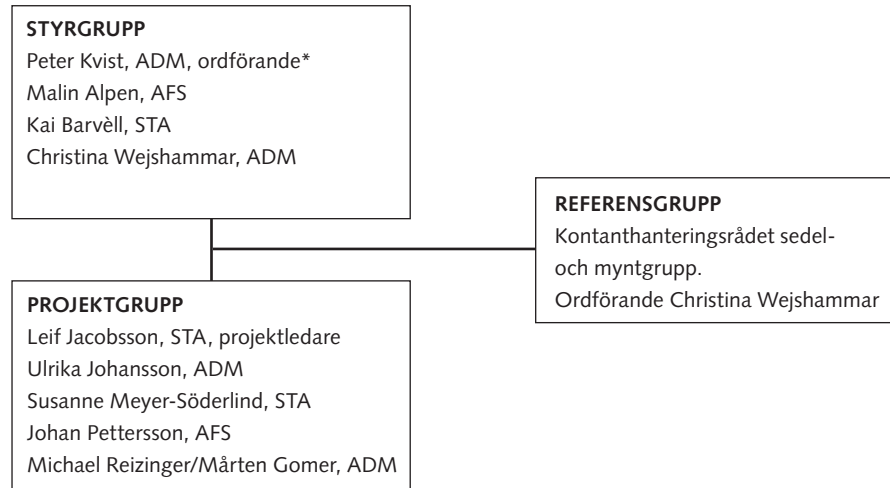
Processen ska vara öppen med återkommande externa informationstillfällen. Allmänhetens synpunkter ska beaktas.

Arbetet ska bedrivas i samverkan med aktörerna inom kontanthantering. Samråd om utformning av sedlar och mynt ska ske också med andra berörda intressenter.

Riksbankens egen analyskompetens ska nyttjas så långt möjligt. För vissa studier kan extern expertis behöva anlitas.

Organisation

Projektet avses att organiseras enligt följande:

Projektbudget

Projektkostnader tas från ADM:s löpande budget.

Beslutsförslag

Direktionen föreslås besluta

- att uppdra åt ADM att genomföra en översyn av sedel- och myntserien enligt föreliggande förslag, samt
- uppdra åt ADM att återkomma till direktionen under andra kvartalet 2008 med en övergripande tidplan för projektet.

* Peter Kvist ersattes i februari 2010 som ordförande av Christina Wejshammar.

Effekter av valörförändringar

Effekter av ett 2-kronorsmynt

TABELL 1. Betalning med 10-krona och växel tillbaka.

Om en vara kostar	Antal mynt tillbaka på 10 kr				
	Idag		Om en 2 kr införs		
	5 kr	1 kr	5 kr	2 kr	1 kr
1 kr	1	4	1	2	
2 kr	1	3	1	1	1
3 kr	1	2	1	1	
4 kr	1	1	1		1
5 kr	1		1		
6 kr		4		2	
7 kr		3		1	1
8 kr		2		1	
9 kr		1			1
Summa:	5	20	5	8	4
Totalt antal mynt:	25		17		

TABELL 2. Betalning med jämna pengar.

Om en vara kostar	Antal använda mynt				
	Idag		Om en 2 kr införs		
	5 kr	1 kr	5 kr	2 kr	1 kr
1 kr		1			1
2 kr		2		1	
3 kr		3		1	1
4 kr		4		2	
5 kr	1		1		
6 kr	1	1	1		1
7 kr	1	2	1	1	
8 kr	1	3	1	1	1
9 kr	1	4	1	2	
Summa:	5	20	5	8	4
Totalt antal mynt:	25		17		

Effekter av en 200-kronorsedel

TABELL 3. Betalning med 500-kronorsedel och växel tillbaka.

Om en vara kostar	Antal sedlar tillbaka på 500 kr		
	Idag	Om en 200 kr införs	
	100 kr	200 kr	100 kr
100 kr	4	2	
200 kr	3	1	1
300 kr	2	1	
400 kr	1		1
Summa:	10	4	2
Totalt antal sedlar:	10	6	

TABELL 4. Betalning med jämna pengar.

Om en vara kostar	Antal använda sedlar		
	Idag	Om en 200 kr införs	
	100 kr	200 kr	100 kr
100 kr	1		1
200 kr	2	1	
300 kr	3	1	1
400 kr	4	2	
Summa:	10	4	2
Totalt antal sedlar:	10	6	

Riskanalys

BETALNINGSMÖNSTER

Risk	Konsekvens	Sannolikhet *	Åtgärder
Kortbetalningar ökar betydligt snabbare än väntat.	Sedlar och mynt blir mindre viktiga som betalningsmedel.	Låg.	Inga.

ACCEPTANS

Risk	Konsekvens	Sannolikhet *	Åtgärder
Förändringar får dålig acceptans hos allmänheten och kontantmarknaden.	Effekter uteblir pga. att nya valörer inte är tillgängliga och inte används fullt ut.	Låg.	Dialog med kontantmarknaden. Information till allmänheten.
Allmänhetens inställning blir negativ pga. praktiska problem med nya sedlar/mynt eller kritik mot deras utformning.	Riksbankens anseende påverkas negativt. Effekter uteblir på grund av att nya sedlar och mynt inte används fullt ut.	Låg.	Information till allmänheten. Noggrann planering. Öppenhet i genomförandeprocessen.

SÄKERHET

Risk	Konsekvens	Sannolikhet *	Åtgärder
Ökade förfalskningar pga. att allmänheten är obekant med nya säkerhetsdetaljer.	Minskat förtroende för sedlar och mynt.	Låg.	Information till allmänheten och kontantmarknaden om säkerhetsdetaljer.

TID OCH KOSTNADER

Risk	Konsekvens	Sannolikhet *	Åtgärder
Kostnaderna blir högre än beräknat.	Vinsterna av förändringarna blir lägre än förväntat. Riksbankens anseende påverkas negativt.	Medel.	Noggrann planering och budgetering.
Genomförandet tar längre tid än beräknat.	Praktiska problem och ökade kostnader. Riksbankens anseende påverkas negativt.	Medel.	Noggrann planering och väl tilltagna tidsramar.

* Skala: Låg-Medel-Hög

Sveriges riksbank
Brunkebergs torg 11
103 37 Stockholm

Tel. 08-787 00 00, Fax 08-21 05 31
registratorn@riksbank.se
www.riksbank.se